

บทที่ 5

การบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้เขียน : อาจารย์กัลญญา เพชรภรณ์

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรไทย มาเป็นระยะเวลายาวนาน เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นแนวทางการพัฒนาที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่สำคัญ ต้องมี “สติปัญญาและความเพียร” ซึ่งจะนำไปสู่ “ความสุข” ในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง (จรัสศรี พัวจินดา เนตร, 2560 : 97) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปใช้ในการจัดการศึกษาได้หลากหลาย โดยเฉพาะนำมาใช้ในแง่ของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการให้แก่ผู้เรียน ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงศาสตร์และเนื้อหาสาระวิชาต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเข้ามาผสมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดความรู้ที่หลากหลาย เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย มีลักษณะเนื้อหาที่เป็นองค์รวม ตลอดจนสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้

4.1 จุดเริ่มต้นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ผลจากการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งกระบวนการของความเปลี่ยนแปลงมีความสลับซับซ้อน จนยากที่จะอธิบายในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต่างเป็นปัจจัยเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

สำหรับผลของการพัฒนาในด้านบวกนั้น ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ และสาธารณูปโภคต่างๆ ระบบสื่อสารที่ทันสมัย หรือการขยายปริมาณและกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึงมากขึ้น แต่ผลด้านบวกเหล่านี้ส่วนใหญ่กระจายไปถึงคนในชนบท หรือ

ผู้ด้อยโอกาสในสังคมน้อย แต่ว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เกิดผลลบติดตามมาด้วย เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการต้องพึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลางในการส่งสินค้าทุน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิมแตกสลายลง ภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสมปรับเปลี่ยนกันมาถูกลืมเลือนและเริ่มสูญหายไป

สิ่งสำคัญก็คือ ความพอเพียงในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้คนไทยสามารถพึ่งตนเอง และดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้อำนาจและความมีอิสระในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ความสามารถในการควบคุมและจัดการเพื่อให้ตนเองได้รับการสนองต่อความต้องการต่าง ๆ รวมทั้งความสามารถในการจัดการปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นศักยภาพพื้นฐานที่คนไทยและสังคมไทยเคยมีอยู่แต่เดิมต้องถูกกระทบกระเทือน ซึ่งวิกฤตเศรษฐกิจจากปัญหาฟองสบู่และปัญหาความอ่อนแอของชนบท รวมทั้งปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นล้วนแต่เป็นข้อพิสูจน์และยืนยันปรากฏการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี

4.1.1 พระราชดำริว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียง

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้วจึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...” (๑๘ กรกฎาคม ๒๕๑๗)

“...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่ดีสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย พอกอยู่พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐานตั้งปณิธาน ในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอกอยู่พอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่ว่ามีพอกอยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพอกอยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้...” (๕ ธันวาคม ๒๕๑๗)

พระบรมราโชวาทนี้ ทรงเห็นว่าแนวทางการพัฒนาที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลักแต่ เพียงอย่างเดียวอาจจะเกิดปัญหาได้ จึงทรงเน้นการมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่ในเบื้องต้นก่อน เมื่อมีพื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควรแล้ว จึงสร้างความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น

ซึ่งหมายถึง แทนที่จะเน้นการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมนำการพัฒนาประเทศ ควรที่จะสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจพื้นฐานก่อน นั่นคือ ทำให้ประชาชนในชนบทส่วนใหญ่พอมีพอกินก่อน เป็นแนวทางการพัฒนาที่เน้นการกระจายรายได้ เพื่อสร้างพื้นฐานและความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ก่อนเน้นการพัฒนาในระดับสูงขึ้นไป

ทรงเตือนเรื่องพออยู่พอกิน ตั้งแต่ปี ๒๕๑๗ คือ เมื่อ ๓๐ กว่าปีที่แล้ว แต่ทิศทางพัฒนามิได้เปลี่ยนแปลง

“...เมื่อปี ๒๕๑๗ วันนั้นได้พูดถึงว่า เราควรปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนมีพอกิน ก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี และประเทศไทยเวลานั้นก็เริ่มจะเป็นไม่พอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย...” (๔ ธันวาคม ๒๕๔๑) (เศรษฐกิจพอเพียง. {ออนไลน์}. เข้าถึงจาก <https://www.chaipat.or.th/publication/publish-document/sufficiency-economy.html>.)

4.2 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy)

มีผู้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้

สุเมธ ตันติเวชกุล (2542 : 53) ได้สรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงหรือระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ว่า หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยพยายามหลีกเลี่ยงที่จะต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เรามีได้เป็นเจ้าของ และเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้โดยไม่ต้องร่อน กำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พันธนาการอยู่กับสิ่งใด

อำพล เสนาณรงค์ (2542) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า หมายถึง การพยายามพึ่งตนเอง ช่วยตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้มีพอกิน โดยเฉพาะอาหารและที่อยู่อาศัย ส่วนที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ก็แลกเปลี่ยนซื้อจากภายนอกบ้าง แต่ควรซื้อและใช้จากของที่ผลิตได้ในท้องถิ่นหรือประเทศให้มากที่สุด พยายามก่อนนี้ให้น้อยที่สุดและควรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย และพอใจในสิ่งที่ได้รับมาโดยชอบธรรม ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ฟุ่มเฟือย เพื่อให้มีรายจ่ายไม่เกินรายรับ

สุเมธ ตันติเวชกุล (2543 : 3) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลว่า หมายถึง ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน กำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตาม ทัศนคติและที่สำคัญไม่หลงใหลในวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด หันมายึดทาง สายกลางในการดำรงชีวิต เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นพื้นฐานของความมั่นคงในการดำรงชีวิต ส่งผลให้ สามารถใช้หลักการพึ่งตนเองได้ โดยยึดหลักสำคัญ 5 ประการ คือ

1. ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติ โดยรวม เอื้ออาทร ประนีประนอม และเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง
2. ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรง เป็น อิสระ อยู่บนพื้นฐานของเมตตาธรรม
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ใช้และจัดการอย่างชาญฉลาด พร้อมหาทางเพิ่ม คุณค่าโดยยึดอยู่บนหลักของความยั่งยืน
4. ด้านเทคโนโลยี เลือกใช้เฉพาะสิ่งที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม และการ พัฒนาเทคโนโลยีของเราด้วย
5. ด้านเศรษฐกิจ ยึดหลักความพออยู่ พอกิน พอใช้ หลังจากนั้นคิดหารายได้เพิ่มในลักษณะค่อย เป็นค่อยไป หลีกเลี่ยงการก่อหนี้และลดความเสี่ยง

กรมวิชาการ (2546 : 160) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียงในอย่าง น้อย 7 ประการคือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและทำมาหากิน ได้ เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหารได้ทั้งสิ่งแวดล้อมและได้ทั้งเงิน
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็งจะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
5. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและการปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรมหมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับ สิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรมจึงจะมั่นคง

7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่ুবวาบ เดี่ยวจนเดี่ยวรวยแบบกะทันหัน เดี่ยวตงานไม่มี กินไม่มี ใช้ ถ้าเป็นแบบนี้ประสาทมนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวนที่เร็วเกินจึงสุขภาพจิตเสีย เครียด เพี้ยน รุนแรง เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพจิตดี

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2549 : 8) ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นปรัชญาที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการและแนวทางปฏิบัติตนของแต่ละบุคคลและองค์กร โดยคำนึงถึงความพอประมาณกับศักยภาพของตนและสภาวะแวดล้อม ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตนเอง โดยใช้ความรู้อย่างถูกหลักวิชาการด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม ไม่เบียดเบียนกัน แบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และร่วมมือปรองดองกันในสังคม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสายใยเชื่อมโยงคนในภาคส่วนต่าง ๆ นำไปสู่ความสามัคคี การพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืนพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้

เกษม วรวรรณ ณ อยุธยา (2550 : 6-7) ให้ความหมายว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ ความมีเหตุผล มีคุณธรรม สร้างภูมิคุ้มกัน ความพอประมาณ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญานามธรรม เป็นหลักคิด หลักการที่มีการประมวล สังเคราะห์ขึ้นมาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มาที่ไป ความหมายของชีวิต และสังคม

จากที่กล่าวมาในข้างต้นสามารถสรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงได้ว่า หมายถึง การดำรงชีวิตด้วยการพึ่งตนเอง โดยการยึดหลักความพอเพียงทั้งด้านความคิดและการกระทำอย่างสมดุล อยู่ได้อย่างพอกินพอใช้ ไม่ฟุ้งเฟ้อ สามารถอุ้มชูตัวเองได้โดยไม่เดือดร้อน ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญารอบรู้ มีความรอบคอบ มีเหตุผล มีคุณธรรม แบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีปรองดองกันในสังคม ตลอดจนพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงในทุกๆด้าน

4.3 หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง

ในการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลต่อการพัฒนานั้น ต้องเข้าใจ “กรอบแนวคิด” หรือ “หลักแนวคิด” ว่าเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็นการมอง

โลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา (กชกร ชำนาญกิตติชัยและคณะ, 2554 : 9-10)

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบกับการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ ซึ่งมีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้ (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2549 : 13-17)

4.3.1 กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควร จะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

4.3.2 คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

4.3.3 คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กันดังนี้

4.3.3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

4.3.3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

4.3.3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ การเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้และไกล

4.3.4 เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.3.4.1 เจื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.3.4.2 เจื่อนไขคุณธรรมที่จะเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไมโลภ และไม่ตระหนี่

4.3.5 แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

ซึ่งสอดคล้องกับที่ ประจักษ์ บุญอารี (2550 : 38-50) ได้อธิบายองค์ประกอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ว่ามีลักษณะดังนี้

1. ความพอประมาณ ได้แก่ ความพอดี ความพอประมาณ ได้คุณภาพความพอดีคือ จุดที่คุณภาพชีวิตกับความพึงพอใจมาบรรจบกัน เป็นการได้รับความพึงพอใจด้วยการตอบสนองความต้องการของคุณภาพชีวิต ตัวกำหนดมิติทางเศรษฐศาสตร์ คือ มัตตัญญูตา คือความเป็นผู้รู้จักประมาณ รู้จักพอดีในการบริโภค ไม่บริโภคสรรพสิ่งตามเพลิงกิเลสหรือตัณหาไม่ตกเป็นทาสวัตถุนิยม และบริโภคนิยม ด้วยความโลภและเห็นแก่ตัวจนเกินไป จำเป็นต้องคำนึงถึงประโยชน์ของเพื่อนร่วมโลกและสังคมด้วย ทุกฝ่ายที่จะเกิดความสมานฉันท์ และสงบสุขเศรษฐศาสตร์ที่เน้น ยิ่งมากยิ่งขึ้น จะต้องเปลี่ยนมาเป็นเศรษฐกิจพอเพียง มิฉะนั้นแล้วจะนำไปสู่การแก่งแย่งชิงดี แข่งขันกันอย่าง ดุเดือด รุนแรง นำไปสู่สงคราม หลีกความพอประมาณอาจพิจารณาได้หลายมิติดังนี้

1.1 ความพอประมาณตนทางกาย คือ การบริโภคพอประมาณ รู้จักใช้จ่ายทรัพย์ไม่ฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายด้วยปัญญาเหมาะสมแก่ฐานะรายได้ ในขณะที่เดียวกันก็รักษาสุขภาพให้ดีอยู่เสมอด้วย การออกกำลังกาย การกินดื่มพอประมาณแก่ความต้องการของร่างกาย เมื่อมีฐานะดีก็ไม่ดูถูกเหยียดหยามผู้ด้อยโอกาส

1.2 พอประมาณทางวาจา คือ การพูดจาต้องรู้บุคคลและสถานที่ รู้จักสิ่งที่ควรพูดและไม่ควรพูด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดส่อเสียด คิดทุกคำก่อนพูดอะไร

1.3 พอประมาณทางใจ คือ การเก็บสิ่งต่าง ๆ ไปคิดไตร่ตรองด้วยสติปัญญา ไม่นำสิ่งที่เป็นปัญหาว่าวนมาคิดไม่สบายใจ คิดแต่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

1.4 พอประมาณในการเรียนรู้ โลกยุคใหม่เป็นโลกแห่งการเรียนรู้ ทุกคนสามารถ เรียนรู้ได้ทุก หนทุกแห่งตลอดเวลาเราจำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อสามารถประกอบสัมมาอาชีพ ให้มีรายได้เลี้ยงตนเองและ ครอบครัวได้อย่างเพียงพอ

1.5 พอประมาณในด้านเทคโนโลยี ในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการดำรงชีวิตและประกอบ กิจกรรมต้องคำนึงถึงความเหมาะสม ไม่มีราคาแพงแต่ถูกหลักวิชา มีขนาดพอเหมาะกับการผลิตและ ความสามารถในการบริหาร

1.6 พอประมาณในการลงทุนและผลิต ได้แก่ การพิจารณาลงทุนที่มีความเสี่ยงน้อย ควร คำนึงถึงความพอประมาณกับกำลังสติปัญญาที่จะบริหารจัดการ ไม่โลภไม่เน้นกำไรในระยะสั้นเป็นหลัก ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาัดเอาเปรียบลูกจ้างแรงงานและผู้บริโภคเน้นการตอบสนอง ภายในท้องถิ่นแล้วค่อยขยายสู่ภูมิภาค

1.7 พอประมาณในการบริโภค การบริโภคแต่เพียงพอสัมกับรายได้การบริโภค สรรพสิ่ง ทั้งหลายด้วยปัญญา

1.8 พอประมาณในการประหยัดต้องรู้จักวางแผนในการใช้จ่าย ไม่ก่อหนี้สินล้นพ้นตัว ใน ขณะเดียวกันก็มีส่วนที่เก็บออม

1.9 พอประมาณในการมีความสุข ความสุขที่มนุษย์ส่วนใหญ่กำลังเดินอยู่คือ กามสุข อันเกิด จากกิเลสกาม คือ โภก โภธ หลง และวัตถุกามอันได้แก่ คนสัตว์สิ่งของรวมเรียกว่ากามคุณ 5 คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ซึ่งคนส่วนใหญ่หลงใหลอยู่ แต่ในพุทธองค์ให้เลือกทางสายกลาง ไม่มัวเมาหลงใหลได้ ปลื้มกับกามสุขจนเกินไป

1.10 พอประมาณในการเสียสละเพื่อสังคม เมื่อเราสามารถพึ่งตนเองได้ควรมีธรรมประจำใจ คือ พรหมวิหาร 4 อย่างคือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อุทิศตนช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม

2. ความมีเหตุผล การจะคิดอะไร ทำอะไร จึงจะต้องวิเคราะห์หาสาเหตุให้รอบคอบ คำนึง ผลกระทบต่อตนเอง ชุมชนและสังคม โดยเฉพาะการคิดและการทำโครงการของรัฐของผู้นำ ผู้ปกครอง บ้านเมือง นักวิชาการและผู้บริหารระดับต่างๆเพราะจะทำให้เกิดผลกระทบต่อบุคคล สังคม และ สิ่งแวดล้อมมากมาย โดยปกติแต่ละคนทำอะไรย่อมมีเหตุผลเสมอแต่หาใช่ว่าเหตุผลนั้นจะถูกต้อง เสมอไป ก่อนจะตัดสินใจทำอะไรไป จึงควรหาเหตุผลจากทุกฝ่ายอย่างรอบด้าน อย่าใช้เพียงความเชื่อ ความถูกต้อง หรือการฟังตามกันมาเป็นฐานของการกระทำ ต้องมีการไตร่ตรองตามเหตุผลให้รอบคอบทุกแง่ทุกมุม สิ่งที

เชื่อสนิทว่ากลับเป็นของเปล่าเป็นของเท็จไปก็มี แต่สิ่งที่เชื่อไม่ได้กลับเป็นของจริงแท้ไม่เป็นอื่นเลยก็มี สิ่งสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งคือ การรับฟังเหตุผลซึ่งกันและกันของบุคคลหลายฝ่าย โดยเฉพาะเหตุผลซึ่งมีฐานจากการวิจัย ณ หนึ่งเวลาหนึ่ง สิ่งแวดล้อมหนึ่ง ๆ ย่อมมีตัวแปรแทรกมากมายจึงควรรับฟังด้วยเหตุผลอย่างรอบคอบ

3. มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หากเปรียบระบบเศรษฐกิจของประเทศกับร่างกาย มนุษย์ ซึ่งระบบต่างๆของร่างกายทำงานร่วมกันผสมกลมกลืน และทุกระบบต้องปกติจึงจะทำให้ ร่างกายแข็งแรงอยู่ดีมีสุข หากระบบใดระบบหนึ่งอ่อนแอ สูญเสีย บกพร่องไปก็ทำให้เกิดความเจ็บ ไข้ได้ป่วย ยิ่งถ้าภูมิคุ้มกันบกพร่องด้วย HIV ด้วยแล้วยิ่งไม่มีทางเยียวยาได้เลย ในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากความพอประมาณความมีเหตุมีผลแล้ว จำเป็นจะต้องมีภูมิคุ้มกันที่ดีพอจึง จะทำให้ระบบเศรษฐกิจของชาติได้กระแสนิยมโลกาภิวัตน์อันเชี่ยวกราก การมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง “การจัดองค์ประกอบของการดำเนินงานให้มีสภาพพร้อมต่อผลกระทบใด ๆ อันเกิดขึ้นจาก การเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ได้อย่างดี” สรุปลักษณ์ประกอบของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ ดังนี้

1) ความพอประมาณหมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นของฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไปและต้องไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น

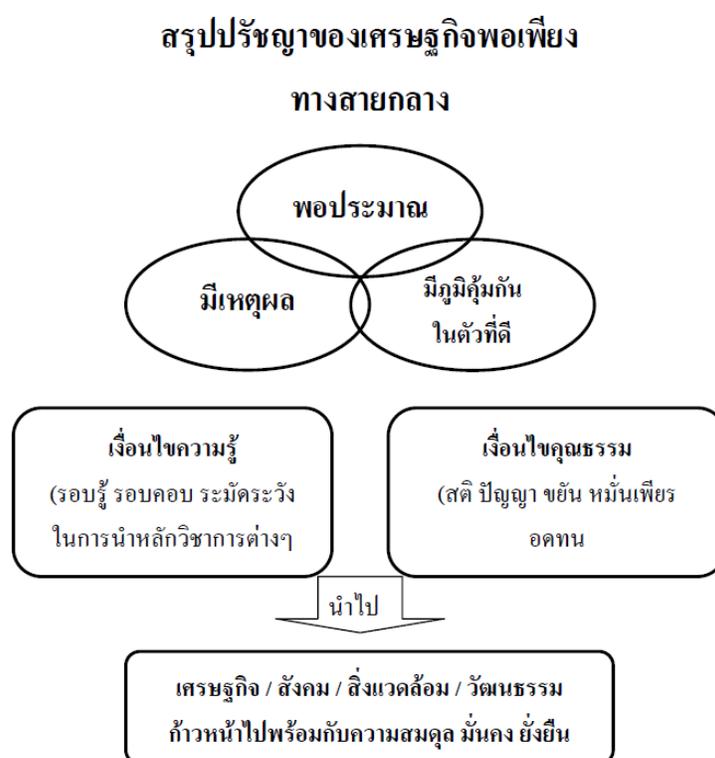
2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรมจรรยาและวัฒนธรรมที่ดีงาม เกี่ยวกับระดับความพอเจ้านั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

การตัดสินใจและเงื่อนไขการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับความพอเพียงนั้น ต้องอาศัยความรู้ และคุณธรรมบนพื้นฐาน คือ

1) เจื่อนไขความรู้ ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยง เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

2) เจื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตไม่โลภและไม่ตระหนี่ มีหลักเหตุผลในการตัดสินใจและความพอดีเกิดเป็นภูมิคุ้มกันตัวเองที่ดี ดังภาพที่ 5.1

ภาพที่ 5.1 แสดงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: ปรียานุช พิบูลสรารุธ (2551 : 78)

จากภาพที่ 5.1 การพัฒนาตามเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนรากฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมประกอบการกระทำ

4.4 การบูรณาการ (Integration)

4.4.1 ความหมายของการบูรณาการ

การบูรณาการ (Integration) มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

พิมพันธ์ เดชะคุปต์และเพยาว์ ยินดีสุข (2556 : 1) ได้ให้ความหมายของการบูรณาการว่าหมายถึง การทำให้สมบูรณ์ (Integration) คือ การทำหน่วยย่อย ๆ ที่สัมพันธ์กันมาผสมกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวให้ครบสมบูรณ์ในตัวเอง

ชนาธิป พรกุล (2561 : 105) ได้ให้ความหมายของการบูรณาการว่าหมายถึง การเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน, การจัดการเรียนรู้ให้เป็นเรื่องเดียวกับวิถีชีวิต

วิชัย วงษ์ใหญ่และมารุต พัฒนาผล (2562 : 3) ได้ให้ความหมายของการบูรณาการว่าหมายถึง การผสมผสานองค์ความรู้ตั้งแต่ 2 องค์ความรู้ขึ้นไปเข้าด้วยกันอย่างลงตัวและเป็นระบบ ช่วยทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ Concept ในลักษณะที่เชื่อมโยงกันอย่างบูรณาการ ตอบสนองธรรมชาติ ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

จากที่กล่าวมาในข้างต้น สามารถสรุปความหมายของการบูรณาการได้ว่าหมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ หรือเนื้อหาที่มีความสัมพันธ์กันเข้ามาไว้ด้วยกัน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในลักษณะที่เป็นองค์รวมสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้

4.4.2 รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

รูปแบบของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่จำแนกตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบดังนี้

4.4.2.1 การบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้ (Intradisciplinary Integration) เป็นการนำเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในวิชาเดียวกันหรือกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกัน มาเชื่อมโยงหรือสัมพันธ์กันภายใต้หัวข้อเรื่อง (Theme) เดียวกันในการจัดการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ความรู้และทักษะไปใช้ใน ชีวิตจริง เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย

ตัวอย่างเช่น การบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย จะเป็นการเชื่อมโยงสาระ การอ่าน การเขียน การฟัง การดู การพูด หลักการใช้ภาษาไทย โดยใช้วรรณคดีหรือวรรณกรรมเป็นแกน ในการจัดหน่วยการเรียนรู้

4.4.2.2 การบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ (Interdisciplinary Integration) เป็นการนำเนื้อหาสาระการเรียนรู้ตั้งแต่ 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้ขึ้นไปหรือระหว่างศาสตร์ มาเชื่อมโยงหรือ สัมพันธ์เป็นเรื่องเดียวกัน เพื่อจัดการเรียนรู้ภายใต้หัวเรื่อง (Theme) เดียวกัน ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ ลึกซึ้งและใกล้เคียงกับชีวิตจริง

การบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้สามารถจัดได้ 4 ลักษณะดังนี้ (กรมวิชาการ, 2544 : 21-22; สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ, 2545; งานบริการวิชาการ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551 : 2-3)

1) การบูรณาการแบบสอดแทรก (Infusion) การเรียนรู้แบบนี้ผู้สอนจะนำเนื้อหาของ วิชาต่าง ๆ มาสอดแทรกในรายวิชาของตนเอง โดยเชื่อมโยงเนื้อหาวิชาต่างๆ ให้สอดคล้องกับหัวเรื่อง กำหนดขึ้นมา เป็นการวางแผนการสอนและทำการสอนโดยผู้สอนเพียงคนเดียว

ลักษณะการสอนรูปแบบนี้เป็นการสอนบูรณาการแบบหลอมรวมโดยผู้สอนคนเดียว แต่บูรณาการความรู้และเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมองเห็นความสัมพันธ์ เชื่อมโยงกันระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นการสอนแบบ Student-Centered (สุคนธ์ สิ้นธพานนท์, 2558 : 103)

ตัวอย่างเช่น สอนเรื่อง ระบบนิเวศ ผู้สอนสามารถ เชื่อมโยงสาระ และกระบวนการ เรียนรู้ของกลุ่มสาระต่าง ๆ เช่น การอ่าน การเขียน การวาดภาพ การร้องเพลง การคิดวิเคราะห์ เป็นต้น ทำให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะกระบวนการเรียนรู้ไปแสวงหาความจริงจากหัวข้อเรื่องที่กำหนด หรือเป็นการ นำเอาเรื่องที่ผู้สอนต้องการจะปลูกฝังให้แก่ผู้เรียนไปสอดแทรกไว้ในวิชาต่าง ๆ เช่น การนำจริยธรรม หรือระเบียบวินัยไปสอดแทรกไว้ในวิชาที่สอน เป็นต้น

2) การบูรณาการแบบคู่ขนาน (Parallel) การเรียนรู้แบบนี้ผู้สอนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปต่าง คนต่างสอนวิชาของตนเองแต่จะมาวางแผน ตัดสินใจร่วมกันว่าจะจัดแผนการเรียนรู้และจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ โดยมุ่งสอนในหัวเรื่อง (Theme) ความคิดรวบยอด (Concept) และปัญหา (Problem) เดียวกัน ในส่วนหนึ่ง

*** เขียนแผนการจัดการเรียนรู้ การกำหนดชิ้นงาน การวัดและประเมินผลตาม
ลักษณะวิชาของตน

ตัวอย่างเช่น ผู้สอนคนหนึ่งสอนวิทยาศาสตร์ เรื่อง เงานา ผู้สอนคนหนึ่งอาจสอน
คณิตศาสตร์ เรื่องวัฏระยะทาง โดยการวัดเงานา คิดคำนวณในเรื่องเงานาในช่วงเวลาต่าง ๆ หรืออีกคนหนึ่งอาจ
ให้เรียนรู้ศิลปะเรื่องเทคนิคการวาดรูปที่มีเงานา

3) การบูรณาการแบบสหวิทยาการ (Multidiscipline) การเรียนรู้แบบนี้คล้ายกับแบบ
คู่ขนาน ผู้สอนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปต่างคนต่างสอนวิชาของตน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเองเป็นส่วน
ใหญ่ ผู้สอนมาวางแผนการสอนร่วมกัน สอนหัวเรื่อง (Theme) ความคิดรวบยอด (Concept) และปัญหา
(Problem) เดียวกัน กำหนดโครงงานให้ผู้เรียนปฏิบัติร่วมกันเพียงโครงการเดียว ประเมินความสำเร็จของ
ผู้เรียนจากโครงงาน

ตัวอย่างเช่น เรื่องวันสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ผู้สอนภาษาไทยจัดให้ผู้เรียนรู้ภาษา
คำศัพท์ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ผู้สอนวิทยาศาสตร์จัดกิจกรรมค้นคว้าเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ผู้สอนสังคมให้
ผู้เรียนค้นคว้าหรือทำกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และครูผู้สอนสุขศึกษาอาจจัดให้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับ
สิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ

4) การบูรณาการแบบข้ามวิชา (Transdisciplinary) หรือแบบการสอนเป็นทีม

การเรียนรู้แบบนี้ผู้สอนในรายวิชาต่างๆ จะมาร่วมกันสอนเป็นคณะร่วมกันวางแผน
กำหนดหัวเรื่อง ความคิดรวบยอดและปัญหาเดียวกัน จัดทำแผนการสอนร่วมกัน รวมชั่วโมงที่เคยแยก
สอนมาไว้ด้วยกันสอนผู้เรียนกลุ่มเดียวกัน มอบหมายงานโครงการให้ผู้เรียนร่วมกัน รวมทั้งกำหนดเกณฑ์
ประเมินผลงานของผู้เรียนด้วยกัน

*** สอนเป็นทีม ผู้เรียนนำความรู้และทักษะจากวิชาต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการ
แก้ปัญหา หรือทำโครงงาน

ตัวอย่างเช่น กรณีในรายวิชาหนึ่งกำหนดโครงการให้ผู้เรียนแสดงละครเทิดพระเกียรติ
สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ก็จะให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าพระราชประวัติ
ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ผู้สอนภาษาไทยก็จะให้นักเรียนเขียนบทละคร ผู้สอนศิลปะก็จะสอน
ให้นักเรียนจัดทำฉาก ผู้สอนดนตรี - นาฏศิลป์ ก็สอนเรื่องการใช้ดนตรีหรือท่ารำประกอบ
เรื่อง / ฉาก เป็นต้น

4.5 การบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการจัดการศึกษา

แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นสามารถนำไปบูรณาการได้ในหลาย ๆ แนว โดยในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้านการจัดการศึกษา

การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปในการจัดการศึกษานั้นเป้าหมายสำคัญ คือ การทำให้เด็กรู้จักการพอเพียง ปลูกฝัง อบรม เพื่อให้เด็กมีความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมโดย สอดแทรกแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบูรณาการให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสาระการเรียนรู้ต่างๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 : 162) ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ มีความสอดคล้องกับมาตรา 24 ของ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ 2545 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 12) ดังนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ ความรู้มาใช้ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้จักประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. จัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างเป็นสัดส่วนสมดุล กันรวมทั้ง ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา
5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สนใจสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและ อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถทำการวิจัยเป็นส่วน หนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งผู้สอนและผู้เรียนเกิดการเรียนอาจเรียนรู้ไม่พร้อมกัน จากสื่อการเรียนการสอนและ แหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ
6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาและทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับ บิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมมือกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพกิจกรรม ทั้งหมดนี้คือ ต้องเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยสถานศึกษาตั้งเป้าหมายให้เกิดการจัดการเรียนรู้ สอนให้เด็ก ฟังตนเองได้ก่อน จนสามารถเป็นที่พึ่งของผู้อื่นในสังคมได้ต่อไปนอกจากนี้ ผู้บริหาร และครู สามารถ

นำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้และบูรณาการในการจัดการศึกษา และจะต้องมีเป้าหมายหลักที่การพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. สถานศึกษาควรมุ่งเน้นการเรียนรู้และปลูกฝัง เสริมสร้างให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้
 - 1.1 มีความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและความเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจทั่วไป
 - 1.2 มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 - 1.3 เห็นประโยชน์ และตระหนักในความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการใช้แนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาตนเองและพัฒนาสังคม
2. มีความรู้และทักษะพื้นฐานการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้
 - 2.1 มีความรู้และทักษะพื้นฐานการดำเนินชีวิตและการพัฒนาอาชีพการเกษตรและจำหน่ายสินค้า การดำเนินธุรกิจ การใช้จ่ายและออม
 - 2.2 ใช้และพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้ได้ประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน
 - 2.3 สืบสานและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 2.4 รักและภาคภูมิใจในความเป็นไทย
3. ปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้
 - 3.1 ปฏิบัติตนให้มีความพอประมาณ รู้จักการประมาณตน รู้จักศักยภาพของตนที่มีอยู่
 - 3.2 ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล ปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ บนพื้นฐานของความเป็นสติปัญญา ยึดทางสายกลางในการปฏิบัติ
 - 3.3 มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว พร้อมรับผลกระทบปฏิบัติตนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ
 - 3.4 มีความรอบรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องสามารถวิเคราะห์และปฏิบัติ ด้วยความรอบคอบ
 - 3.5 ปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยและความสำเร็จสูงสุด สัจริต ขยัน อดทน เพียรพยายาม แบ่งปัน มีสติ มีปัญญา มีวินัย พึ่งตนเอง แบ่งปัน เอื้ออาทร รับผิดชอบ และอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

แนวทางในการพัฒนาผู้เรียนตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์

ด้านการพัฒนาหลักสูตร มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

สถานศึกษาควรมีการพัฒนาการบูรณาการเนื้อหาสาระของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในหลักสูตรสถานศึกษาตามขั้นตอน ดังนี้

1. สถานศึกษานำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ตามแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาพิจารณาปรับปรุงหรือเพิ่มเติม วิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ในหลักสูตรสถานศึกษา
2. กลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปรับปรุงหรือเพิ่มเติม มาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของหลักสูตรสถานศึกษาที่ปรับปรุงหรือเพิ่มเติม
3. กลุ่มสาระการเรียนรู้ละกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปรับปรุง เพิ่มเติม หรือจัดทำสาระการเรียนรู้ หน่วยการจัดการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ตามลำดับ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้นตามข้อ 2

4.5 การบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการจัดการเรียนรู้

การบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการจัดการเรียนรู้ หมายถึง การจัดการเรียนรู้ของครูที่นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาจัดกิจกรรมโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับเนื้อหาสาระในหลักสูตรตามมาตรฐานการเรียนรู้ และสอดคล้องกับความรู้พื้นฐานในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ได้แก่ การพึ่งตนเอง การประหยัด การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่า การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผสมผสานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยยึดหลักสำคัญ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตนเอง (สุรีพร เอี้ยวถาวร, 2550 : 11)

การจัดการเรียนรู้โดยการบูรณาการแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงซึ่ง สุวัฒน์ วิวัฒนานนท์ (2550 : 40-46) ได้กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สอนกับผู้เรียน วิธีการสอน วิธีการเรียนรู้ ตามหลักประชาธิปไตย จะมีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ จากความรู้

ความคิดผู้อื่นเป็นพื้นฐานของการที่จะทำให้ผู้เรียนได้เกิดการพัฒนาเรียนรู้ ขบคิดพิจารณาเหตุผลด้วยตนเอง นำไปสู่การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติฝึกฝนสร้างทักษะที่ดีในที่สุดสำหรับ มาตรฐานการเรียนรู้ในช่วงชั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถประยุกต์ใช้ได้โดยมีการกำหนด มาตรฐานการเรียนรู้ที่ชัดเจนในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 เน้นเด็กพึ่งตนเองได้ หรือใช้ชีวิตพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัวรู้จักช่วยเหลือ งานในครอบครัว แบ่งปันสิ่งของให้เพื่อน ช่วยเหลือเพื่อน รู้จักวิเคราะห์รายรับรายจ่ายของ ตนเองสอนให้ เด็กู้เห็นคุณค่าของสิ่งของ ตระหนักถึงคุณค่าของเงินทอง จะฝึกนิสัยประหยัด ฝึกจิตสำนึกและนิสัย พอเพียง

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่1

ประถมศึกษาปีที่ 1	ประถมศึกษาปีที่ 2	ประถมศึกษาปีที่ 3
รู้จักช่วยเหลือตนเอง	ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองและครอบครัวอย่างมีความรับผิดชอบ	รู้จักช่วยเหลือครอบครัวและชุมชน
ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด	รู้จักใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า	รู้จักใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า
รู้จักแบ่งปันสิ่งของที่มีให้กับผู้อื่น	รู้จักแบ่งปันสิ่งของและช่วยเหลือ ผู้อื่น	รู้จักเสียสละแบ่งปันทรัพยากรที่มีเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม
ปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีความสุข	ชื่นชมต่อการปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีความสุข	

ช่วงชั้นที่ 2 ฝึกให้เด็กรู้จักประยุกต์ใช้หลักความพอเพียงในโรงเรียน สามารถวิเคราะห์วางแผน และจัดทำบันทึกรายรับ-รายจ่ายของตนเองและครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ มีส่วนร่วมในการสร้างความพอเพียงระดับโรงเรียน และชุมชนใกล้เคียง โดยเริ่มจากการสำรวจทรัพยากรต่างๆ ทั้งด้านวัสดุ สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และรวบรวมองค์ความรู้ต่างๆ มาเป็นข้อมูลในการเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนและเห็นคุณค่าของการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 2

ประถมศึกษาปีที่ 4	ประถมศึกษาปีที่ 5	ประถมศึกษาปีที่ 6
เข้าใจหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปประยุกต์ ใช้ในชีวิตประจำวัน	ปฏิบัติตนตามหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	เข้าใจระบบและวิธีการดำเนินงานขององค์กรในชุมชน ตามหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
สำรวจสภาพปัญหา ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมใน โรงเรียนหรือชุมชนและ เสนอแนวทางแก้ปัญหา	วิเคราะห์การใช้ทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลในโรงเรียน และชุมชน	รู้จักใช้ทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อมตามหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
เข้าใจสภาพรายรับ- รายจ่ายของตนเองและวาง แผนการใช้จ่ายตามหลัก แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	เข้าใจสภาพรายรับ-รายจ่ายของครอบครัวและนำหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาลดรายจ่าย และ เพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว	วิเคราะห์วางแผนและจัดทำบันทึก รายรับ-รายจ่ายของตนเองและครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ
สำรวจและเห็นคุณค่าของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น	มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และ เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน	รวบรวมองค์ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ช่วงชั้นที่ 3 ประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน สามารถสำรวจและวิเคราะห์ความพอเพียงในระดับต่าง ๆ และในมิติต่าง ๆ ทั้งทางวัตถุสังคมสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมในชุมชนใกล้ตัว เห็นคุณค่าของการใช้หลักพอเพียงในการจัดการชุมชนและในที่สุดแล้วสามารถนำหลักการพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของแต่ละคน จนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสู่ความพอเพียงได้ในที่สุด

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 3

มัธยมศึกษาปีที่ 1	มัธยมศึกษาปีที่ 2	มัธยมศึกษาปีที่ 3
รู้และเข้าใจประวัติความเป็นมา ความหมาย หลักแนวคิด และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	สำรวจและวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม บนพื้นฐานของหลักแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	เข้าใจแนวทางพัฒนาชุมชนด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
สามารถนำหลักแนวคิดและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ของตนเอง ครอบครัว และชุมชนอย่างสมดุลและยั่งยืน	เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมตามหลักแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชน ด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ช่วงชั้นที่ 4 เตรียมคนให้เป็นคนที่ดีต่อประเทศชาติสามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมได้ เข้าใจความพอเพียงระหว่างระดับประเทศและการพัฒนาประเทศภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ เช่น การวิเคราะห์สถานการณ์การค้าระหว่างประเทศ หรือการศึกษาสถานการณ์สิ่งแวดล้อมสภาพ ปัญหาด้านสังคมเป็นอย่างไร แยกแยะหรือสามัคคี เป็นต้น

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 4

มัธยมศึกษาปีที่ 4	มัธยมศึกษาปีที่ 5	มัธยมศึกษาปีที่ 6
เข้าใจและวิเคราะห์การบริหารจัดการองค์กร วิสาหกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	เข้าใจและวิเคราะห์การพัฒนาประเทศตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	เข้าใจและวิเคราะห์การพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าไปได้อย่างสมดุล ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ โดยยึด หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ตระหนักในความสำคัญของการบริหารจัดการองค์กรวิสาหกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ตระหนักในความสำคัญของการพัฒนาประเทศตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ตระหนักในความสำคัญของการพัฒนาประเทศภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ก้าวหน้าไปได้อย่างสมดุล
นำแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง	นำแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อประโยชน์ ของสังคมและประเทศชาติ	นำแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล และพร้อม รับต่อการเปลี่ยนแปลง ภายใต้ กระแสโลกาภิวัตน์

สถานศึกษาควรจัดการเรียนการสอนตามเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตรอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ เน้นการปฏิบัติจริง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตนที่เหมาะสมในชีวิตประจำวัน โดยมีแนวทางการดำเนิน ดังนี้

1. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกทักษะ กระบวนการคิด วิเคราะห์ การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การแก้ปัญหา ฯลฯ ที่เริ่มจากชีวิตประจำวัน และเชื่อมโยงสู่ครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติและสังคมโลก

2. จัดกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นการทดลอง การปฏิบัติจริงทั้งในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ภายนอกสถานศึกษา ทั้งในรูปของการจัดทำโครงการ โครงการงาน และอื่นๆทั้งการศึกษารายบุคคลและเป็นกลุ่ม ด้านการจัดการเรียนการสอน

2.1 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด วิเคราะห์ การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การแก้ปัญหา ฯลฯ ที่เริ่มจากชีวิตประจำวันและเชื่อมโยงสู่ครอบครัวสังคมประเทศชาติ และสังคมโลก

2.2 จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการทดลอง การปฏิบัติจริงทั้งในสถานศึกษา ทั้งในรูปของการจัดการโครงการ โครงการงานและอื่นๆ ทั้งการศึกษารายบุคคลและเป็นกลุ่ม

2.3. วัดและประเมินผลการเรียนรู้ให้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ 1) ความรู้ (Knowledge) 2) ทักษะกระบวนการ (Process) และ 3) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Attribute)

3. สถานศึกษาควรจัดการเรียนการสอนตามเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตรอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ เน้นการปฏิบัติจริง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตนที่เหมาะสมในวิถีชีวิตประจำวัน

4.6 การบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา

สถานศึกษาควรจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ ปลูกฝังหล่อหลอมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และเอื้อต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษาโดยมีแนวทางดำเนินการดังนี้

1. จัดอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เน้นความร่วมมือร่วมใจ ประโยชน์ใช้สอยเป็นแหล่งเรียนรู้และอนุรักษ์สืบสานทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมศิลปวัฒนธรรมสถาปัตยกรรมของท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย

2. กำหนดระเบียบ ธรรมเนียมปฏิบัติในสถานศึกษา ที่ส่งเสริมความมีระเบียบวินัย เคารพ ธรรมเนียมปฏิบัติ กฎกติกาของสังคมส่วนรวม เช่น การเข้าคิว การรับประทานอาหาร การแต่งกาย การใช้ทรัพยากรร่วมกัน ฯลฯ

3. ส่งเสริมและพัฒนาบรรยากาศด้านคุณธรรม เช่น การทำบุญ การบริจาค การปฏิบัติกิจทางศาสนา การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาการยกย่องส่งเสริมผู้กระทำความดี การส่งเสริม ความแบ่งปัน การช่วยเหลือกันและกัน ฯลฯ

4. ส่งเสริมการแสวงหาความรู้และเผยแพร่ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การจัดนิทรรศการ การจัดการแข่งขัน การหาความรู้โดยสื่อเทคโนโลยีและอื่น ๆ

5. ส่งเสริมการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของผู้บริหารครูและบุคลากรในสถานศึกษา

6. จัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตน และการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

7. กำหนดระเบียบ ธรรมเนียมปฏิบัติในสถานศึกษาที่ส่งเสริมความมีระเบียบวินัย เคารพ ธรรมเนียมปฏิบัติ กฎกติกาของสังคมส่วนรวม เช่น การเข้าคิว การรับประทานอาหาร การแต่งกาย การใช้ทรัพยากรร่วมกัน ฯลฯ

8. ส่งเสริมและพัฒนาบรรยากาศด้านคุณธรรม เช่น การทำบุญ การบริจาค การปฏิบัติกิจทางศาสนา การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาการยกย่องส่งเสริมผู้กระทำความดี การส่งเสริม ความแบ่งปัน การช่วยเหลือกันและกัน ฯลฯ

9. ส่งเสริมการแสวงหาความรู้ และเผยแพร่ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การจัดนิทรรศการ การจัดการแข่งขัน การหาความรู้โดยสื่อเทคโนโลยีและอื่น ๆ

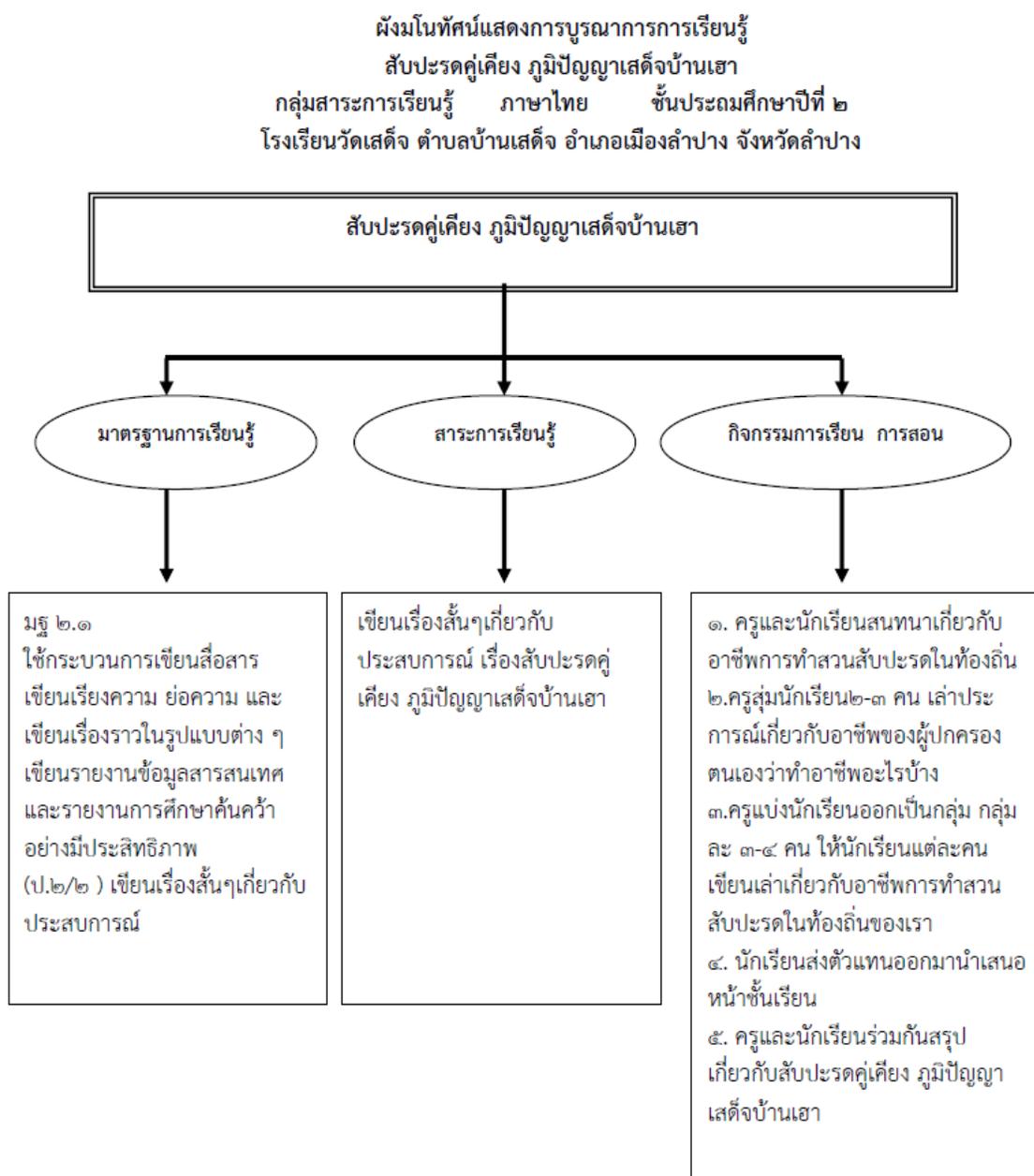
10. ส่งเสริมการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของผู้บริหารครูและบุคลากรในสถานศึกษา

11. จัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตน และการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (อ้างอิงจาก อารี ทรงกลด, 2559 : 49-50)

12. การสร้างบรรยากาศในการเรียน การจัดบรรยากาศในการเรียนที่ดี มีความสุขสนุกสนาน ครู นักเรียนมีรอยยิ้มและเสียงหัวเราะ เป็นบรรยากาศที่ผ่อนคลายไม่ตึงเครียดจะนำไปสู่บรรยากาศของความ รัก ความอบอุ่น ความศรัทธา ความไว้วางใจ ความเชื่อมั่น สร้างเสริมปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียนในชั้นเรียนด้วยหลักการได้รับการยอมรับ การยกย่องชมเชย การเปิดโอกาสการมีส่วนร่วม ความสามัคคี ความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อกลุ่ม ความเอื้ออาทร ความซื่อสัตย์ ความ پاکเพียร ความอดทน และที่สำคัญยิ่งคือบรรยากาศที่ส่งเสริมปัญญาด้วยการกระตุ้นกระบวนการคิด การรับ/แลกเปลี่ยน/เลือกแนวทางการตัดสินใจอย่างประนีประนอมในกลุ่มที่หลากหลาย การใช้เหตุผลแทนอารมณ์ การคำนึงถึง

ผลที่ติดตามมา การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีเช่นนี้ จะนำไปสู่การสร้างฐานนิสัยให้คุ้นเคยกับค่านิยมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สุชาดา นันทะไชย, 2548 : 6-15)

4.7 ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้การบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียง

การวิเคราะห์กิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กลุ่มสาระการเรียนรู้ ภาษาไทย ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒
ชื่อแผน สับประตู่เคียง ภูมิปัญญาเสด็จบ้านเฮา เวลา ๑ ชั่วโมง

จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. นักเรียนมีความรู้เรื่องสับประตู่เคียง ภูมิปัญญาเสด็จบ้านเฮา
๒. นักเรียนสามารถเขียนเรื่องสั้นๆจากประสบการณ์ได้
๓. นักเรียนมีมารยาทในการเขียน

กิจกรรมการเรียนรู้	วิเคราะห์หลักความพอเพียงจากกิจกรรมการเรียนรู้
๑. ครูและนักเรียนสนทนาเกี่ยวกับอาชีพการทำสวนสับประตู่ในท้องถิ่น	ร่วมสนทนาเกี่ยวกับสับประตู่เคียง ภูมิปัญญา เสด็จบ้านเฮา (เงื่อนไขความรู้)
๒.ครูสุ่มนักเรียน๒-๓ คน เล่าประสบการณ์เกี่ยวกับอาชีพของผู้ปกครองตนเองว่าทำอาชีพอะไรบ้าง	ครูสุ่มนักเรียน(ความพอประมาณ) เพื่อทบทวนความรู้ ความเข้าใจเนื้อหาในบทเรียน (ความรู้และคุณธรรม)
๓.ครูแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละ ๓-๔ คน ให้นักเรียนแต่ละคนเขียนเล่าเกี่ยวกับอาชีพการทำสวนสับประตู่ในท้องถิ่นของเรา	นักเรียนได้แบ่งกลุ่มตามที่กำหนด (พอประมาณ) เพื่อให้นักเรียนได้ช่วยเหลือกันระหว่างปฏิบัติงานกลุ่ม ฝึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบในการทำงานร่วมกัน
๔. นักเรียนส่งตัวแทนออกมานำเสนอหน้าชั้นเรียน	นักเรียนส่งตัวแทนออกมานำเสนอหน้าชั้นเรียน (ความมีเหตุผล)
๕. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปเกี่ยวกับสับประตู่เคียง ภูมิปัญญาเสด็จบ้านเฮา	นักเรียนมีความรู้เรื่องสับประตู่เคียง ภูมิปัญญาท้องถิ่น เสด็จบ้านเฮา(มีภูมิคุ้มกัน)

แผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง สับปะรดคู่เคียง ภูมิปัญญาเสด็จบ้านเฮา
 รหัสวิชา.....รายวิชา ภาษาไทย เวลา ๑ ชั่วโมง
 ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดเสด็จ ปีการศึกษา ๒๕๕๗

๑. สาระ / มาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด / ผลการเรียนรู้

๑.๑ สาระที่

สาระที่ ๒ การเขียน

๑.๒ มาตรฐานการเรียนรู้

ม ๑.๑ ใช้กระบวนการเขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่าง ๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศและรายงานการศึกษาค้นคว้าอย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๓ ตัวชี้วัด

ป.๒/๒ เขียนเรื่องสั้นๆเกี่ยวกับประสบการณ์

๒. สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด

เขียนเรื่องเล่าเกี่ยวกับอาชีพการปลูกสับปะรด

๓. สาระการเรียนรู้

๓.๑ สาระการเรียนรู้แกนกลาง

เขียนเรื่องสั้นๆเกี่ยวกับประสบการณ์ เรื่องสับปะรดคู่เคียง ภูมิปัญญาเสด็จบ้านเฮา

๔. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

๑. ความสามารถในการสื่อสาร
๒. ความสามารถในการคิด
๓. ความสามารถในการเขียน

๕. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

๑. มีวินัย
๒. ใฝ่เรียนรู้
๓. มีความรับผิดชอบ

๖. ชิ้นงาน/ภาระงาน

-ใบงานที่ ๑ เรื่อง สับปะรดคู่เคียง ภูมิปัญญาเสด็จบ้านเฮา

๗. การวัดและการประเมินผล

๗.๑ การประเมินก่อนเรียน

-การประเมินการเล่าเรื่องของนักเรียนในเรื่องอาชีพของผู้ปกครอง

๗.๒ การประเมินระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

- การร่วมกิจกรรมในชั้นเรียน
- การให้ความร่วมมือกับกลุ่ม

๗.๓ การส่งงานตรงเวลาการประเมินหลังเรียน

-ตรวจสอบจากใบงานกลุ่ม และการนำเสนอผลงานกลุ่ม

๗.๔ การประเมินชิ้นงาน/ภาระงาน (รวบยอด)

-ตรวจใบงานใบงานที่๑ เรื่อง สับปะรดคู่เคียง ภูมิปัญญาเสด็จบ้านเขา

๘. เกณฑ์การประเมินชิ้นงาน / ภาระงาน

รายการประเมิน	ระดับคุณภาพ / ระดับคะแนน		
	ดี (๕)	พอใช้ (๓)	ปรับปรุง (๑)
การ เขียนเล่าเรื่องเกี่ยวกับอาชีพการทำสวนสับปะรดในท้องถิ่น	การเขียนเล่าเรื่องได้ตรงประเด็นกับหัวข้อที่กำหนดให้ เขียนสะกดถูกต้อง สามารถอธิบายรายละเอียดในการปลูกสับปะรดได้ดีมาก การนำเสนอผลงานดี ส่งงานตรงเวลาที่กำหนด	การเขียนเล่าเรื่องได้ตรงประเด็นกับหัวข้อที่กำหนดให้ เขียนสะกดถูกต้อง สามารถอธิบายรายละเอียดในการปลูกสับปะรดบางส่วน การนำเสนอผลงานค่อนข้างดี ส่งงานเกินเวลาที่กำหนด	การเขียนเล่าเรื่องได้ตรงประเด็นกับหัวข้อที่กำหนดให้ เขียนสะกดถูกต้อง สามารถอธิบายรายละเอียดในการปลูกสับปะรดได้บางส่วน การนำเสนอผลงานไม่ค่อยดี ส่งงานเกินเวลาที่กำหนด

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
๕-๖	ดี
๓-๔	พอใช้
๑-๒	ปรับปรุง

๙. กิจกรรมการเรียนรู้

๑. ครูและนักเรียนสนทนาเกี่ยวกับอาชีพการทำสวนสับปะรดในท้องถิ่น
๒. ครูสุ่มนักเรียน ๒-๓ คน เล่าประสบการณ์เกี่ยวกับอาชีพของผู้ปกครองตนเองว่าทำอาชีพอะไรบ้าง
๓. ครู ให้นักเรียนดูรูปภาพสับปะรด แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละ ๓-๔ คน
ให้นักเรียนช่วยกันแสดงความคิดเห็น ในการเขียนเล่าเกี่ยวกับอาชีพ การทำสวนสับปะรด
ในท้องถิ่นของเรา
๔. นักเรียนส่งตัวแทนออกมานำเสนอหน้าชั้นเรียน
๕. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปเกี่ยวกับสับปะรดคู่เคียง ภูมิปัญญาเสด็จบ้านเฮา

๑๐. สื่อ/แหล่งการเรียนรู้

๑๐.๑ สื่อการเรียนรู้

-รูปภาพลำต้นสับปะรด

๑๐.๒ แหล่งการเรียนรู้

-ห้องสมุด / อินเทอร์เน็ต

๑๑. การบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๑๑.๑ ครุนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดการเรียนรู้อย่างไรบ้าง

พอประมาณ	มีเหตุผล	มีภูมิคุ้มกันที่ดี
<p>-ด้านเนื้อหา มีความเหมาะสมกับ นักเรียนไม่ยากและไม่ ยากจนเกินไป</p> <p>-ด้านเวลา มีความเหมาะสมกับ การเรียน มีความเหมาะสมกับ เนื้อใช้เวลาเรียนใน ชั่วโมงนี้ ๑ ชั่วโมง</p> <p>-ด้านทรัพยากร เรียนรู้ทรัพยากรที่มีอยู่ ภายในท้องถิ่นของ ตัวเอง</p>	<p>-เขียนเล่าเรื่องจากอาชีพการทำสวนสับปะรด</p> <p>-นักเรียนแบ่งเวลาการเรียนและแบ่งเวลาการปฏิบัติได้</p> <p>-การนำความรู้เดิมเรื่องสับปะรดมาใช้ในการเรียนรู้ ร่วมกับผู้อื่น</p>	<p>-สามารถนำความรู้ ประสบการณ์ของ ตนเองมาเล่าสู่ผู้อื่น</p> <p>-การใช้เวลาให้คุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด</p> <p>-มีความกล้าแสดงออก คิดเห็น จากเรื่อง ประสบการณ์ใน ชีวิตประจำวัน</p>
ความรู้		คุณธรรม
<p>๑. นักเรียนรู้และเข้าใจในการทำอาชีพทำสวน สับปะรด</p> <p>๒. นักเรียนสามารถเขียนเรื่องเล่าอาชีพทำสวน สับปะรด</p>		<p>๑. มีวินัย</p> <p>๒. ใฝ่เรียนรู้</p> <p>๓. มีความรับผิดชอบ</p>

๑๑.๒ ผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นกับนักเรียน จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

ด้าน	ผลลัพธ์ที่จะเกิดกับนักเรียน
ความรู้ (K)	นักเรียนมีความรู้เรื่องการทำสวนสับปะรดมากขึ้น
กระบวนการ (P)	สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และส่งงานตรงเวลา
เจตคติ (A)	นักเรียนมีความใฝ่เรียนรู้และเห็นความสำคัญจากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

๑๒. บันทึกหลังสอน

๑๒.๑ ผลการสอน

.....

.....

.....

.....

.....

๑๒.๒ ปัญหา / อุปสรรค

.....

.....

.....

.....

.....

๑๒.๓ ข้อเสนอแนะ / แนวทางการแก้ไข

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ

(.....)

ครูผู้สอน

ในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนต้องศึกษาวิเคราะห์มาตรฐาน สาระการเรียนรู้ ออกแบบการเรียนรู้ ภาระงานจัดการเรียนรู้ ภาระงานประเมินผล แหล่งเรียนรู้ เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและมีพัฒนาการที่ดี ตลอดจนการสะท้อนผลเพื่อนำมาพัฒนาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการจัดการเรียนรู้ต่อไป

4.8 สรุปท้ายบท

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรไทย มาเป็นระยะเวลายาวนาน เพื่อให้คนไทยใช้เป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดสมดุลในชีวิต ครอบครัว โรงเรียน ประเทศ ซึ่งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผลการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบกับการวางแผน การตัดสินใจ และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปใช้ในการจัดการศึกษาได้หลากหลาย โดยเฉพาะนำมาใช้ในแง่ของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการให้แก่ผู้เรียน การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการจัดการเรียนรู้ของครูที่นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาจัดกิจกรรมโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับเนื้อหาสาระในหลักสูตรตามมาตรฐานการเรียนรู้ และสอดคล้องกับความรู้พื้นฐานในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผสมผสานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยยึดหลักสำคัญ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตนเอง

4.9 คำถามท้ายบท

- 4.9.1 จงอธิบายความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- 4.9.2 หลักหลักแนวคิดสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยอะไรบ้าง
- 4.9.3 การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคืออะไรจงอธิบาย
- 4.9.4 การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีประโยชน์อย่างไรกับผู้เรียนบ้าง
- 4.9.5 การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาเพื่อการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีลักษณะอย่างไรบ้าง

4.10 เอกสารอ้างอิง

- กชกร ชำนาญกิตติชัยและคณะ. 2554. **การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต**. รายงานวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- กรมวิชาการ, สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงศึกษาธิการ. 2544. **คู่มือการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี**. กรุงเทพฯ : ร.ส.พ. กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. 2546. **สรุปผลการวิจัยธุรกิจชุมชน 58 โครงการ : โครงการวิจัยเพื่อพัฒนารัฐกิจชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ : ศุภสมาคมปราชญ์.
- กษมา วรวรรณ ณ อยุธา. 2550. (มกราคม – มีนาคม 2550). “วันนั้นที่ห้องสี่ชมพู. ในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. **วารสารวิชาการ**. 10(1) : 6 – 7
- คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักงาน. “สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา”, **วารสารวิชาการ**. (มกราคม - มีนาคม 2551) : 20-34.
- คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549. **การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : กลุ่มงานเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง.

- จรัสศรี พัวจินดาเนตร. 2560. **หลักกิจกรรมพื้นฐานการทำงานอาชีพสำหรับครู**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนาธิป พรกุล. 2561. **กระบวนการสร้างความรู้ของครู กรณีการสอนบูรณาการ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประจักษ์ บุญอารีย์. 2550. **วิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง**. อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- ปรียานุช พิบูลสรารุธ. 2551. คลังหลวงกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : บริษัท เพชรรุ่งเรืองการพิมพ์ จำกัด.
- “แผนบูรณาการการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทุกกลุ่มสาระ”**. เข้าถึงจาก <https://sites.google.com/a/bpn.ac.th/king-kaew/phaen-burn-a-kar-kar-cadkar-reiyn-ru-tam-hlak-prachya-khxng-sersthkic-phx-pheiynng>. สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน 2563.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์และเพยาว์ ยินดีสุข. 2556. **ทักษะ 5 C เพื่อการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้และการจัดการเรียนการสอนอิงมาตรฐาน**. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, งานบริการวิชาการ คณะเภสัชศาสตร์. 2551. **ข่าวสารวิชาการ “การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ”**. ฉบับที่ 11/2551 พฤศจิกายน.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. **เศรษฐกิจพอเพียง**. เข้าถึงจาก <https://www.chaipat.or.th/publication/publish-document/sufficiency-economy.html>.
- วิชัย วงษ์ใหญ่และมารุต พัฒผล. 2562. **การบูรณาการเชิงสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ : ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. 2546. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545**. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.
- สุคนธ์ สิ้นธพานนท์. 2558. **การจัดการเรียนรู้ของครูยุคใหม่ เพื่อพัฒนาทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ : 9119 เทคโนโลยีปริ้นติ้ง.
- สุวัฒน์ วิวัฒน์ธนานนท์. “การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช”, **วารสารพัฒนาการเรียนการสอน**. 1 (มกราคม 2550) : 41-46.

- สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ. 2545. การบูรณาการหลักสูตรและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. กรุงเทพฯ : ที.พี.พี.รินทร์.
- สุรีพร เอี้ยวถาวร. 2550. การบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนรู้กรณีศึกษาโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ หอวัง นนทบุรี. การค้นคว้าอิสระ,ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. 2542. การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพฯ : (ม.ป.พ.).
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2543). (มีนาคม – เมษายน 2543). “การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ” วารสารข้าราชการครู. 45(2) : 35.
- อารี ทรงกลด. 2559. การศึกษาสภาพและปัญหาการบูรณาการตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- อำพล เสนาณรงค์. 2542. การเกษตรตามทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ. ม.ป.ท. (อัดสำเนา).